

ქართული მუსიკის შესახებ

1910 წ.

განახლებული ქვაშვეთის ეკკლესია მეტად სასიამოვნო სანახავს წარმოადგენს. ძველი ქართული ხუროთმოძღვრება სავსებით არის დაცული. სადა და თავდაჭერილი აზრი ისახება მასში. ტაძარი თეთრი თლილის ქვისაა. მას არ ჰრთავს არც ლურჯი და წითელი არშიები, როგორც აჭრელებულია საშუალო საუკუნის მოსკოვის ხუროთ-მოძღვრება, არც რენესანსური ფრესკები და ორნამენტები. იგი ქალწულებრივის სიფაქიზით არის დამშვენებული და მის კარებს, ვიწრო და მაღალ ფანჯრებს, მის მაღალ თავისუფლად აღმართულ კედლებს ყურძნის მტევნებივით გარს ევლება ცნობილი ქართული ჩუქურთმა-წნული.

მუდამ დღე დავდივართ ამ ხელოვნების ლამაზ ნაშთის გვერდით და არავითარ ყურადღებას არ ვაქცევთ. ეკკლესია ჩვენთვის გარეგნულ დაწესებულებად გახდა და მისი ხუროთმოძღვრებაც, საუბედუროდ, ჩვენს გულს აღარას ეუბნება. ცირკის ფიცრულ ბალაგანის აგებას მეტის გულ-მოდგინეობით ვადევნებთ თვალ-ყურს, ვიდრე ეროვნულ არქიტექტურის გამოცოცხლების საქმეს.

წინააღმდეგ ქართველ ინტელიგენტის ჩვეულებისა, წარსულ კვირას შევიარე ამ ძველს ტაძარში. ზედა - სართული ჯერ არ უკურთხებიან. ასე რომ ვერა ვნახე კანკელი, რომლის სილამაზის შესახებ დიდი ქება ისმის საზოგადოებაში. ეკკლესიაში სხვა რამ იყო საყურადღებო. ჰგალობდა ქართულ ფილარმონიულ საზოგადოების ხორო ზ. ფალიაშვილის ლოტბარობით. ეს ხორო მიზიდავდა და მის სასმენად მივედი საყდარში.

ქართული გალობა და ქართული მუსიკა, როგორც საზოგადოდ ყოველი ქართული კულტურული საქმე კრიზისს განიცდის. მთელს საქართველოში თითქმის მოისპო და აღარ ისმის ქართული სიმღერა და გალობა. ეს გარემოება დიდ უბედურების მომასწავლებელია, არა მარტო ჩვენთვის, ქართველებისათვის, არამედ მუსიკის საქმისათვის საზოგადოდ. ქართული მუსიკა მდიდარი მასალაა სიმფონიურ მუსიკურ შემოქმედებისათვის.

ჩვენში არის რამდენიმე თავგანწირული ადამიანი, რომელთაც კარგად ესმით ქართული მუსიკის კერძო და საზოგადო მნიშვნელობა და მათის მუშაობის წყალობით ჩვენ უკვე განვვლეთ პირველი პერიოდი მუსიკალურის განვითარებისა.

ეს პერიოდი - ნოტებზე გადაღება და ჩაწერა სახალხო სიმღერებისა და ძველის საეკლესიო გალობისაა. ქორიძე, ბალანჩივაძე, აღნიაშვილი, კარგარეთელი, კარბელშვილი, ჩხიკვაძე, კავსაძე, არაყიშვილი, ფოცხვერაშვილი, სულხანიშვილი, ფალიაშვილი და სხვანი - ყველა ამათ მიუძღვით ღვაწლი ქართულ მუსიკის აღორძინების საქმეში. მუსიკურ შემოქმედებისათვის მათ მდიდარი მასალა შეაგროვეს, შეიმუშავეს და დაამზადეს. მომწიფებული ყანა მომკვლეს ელის, ატმოსფერო და ნიადაგი ამგვარია, რომ დღეს ხვალ უნდა გამოჩნდეს შემოქმედებითის ნიჭით აღჭურვილი ადამიანი ქართულ ოპერისა და სიმფონიის დასაწერად. ამ დარგში უკვე რამდენმა კაცმა სცადა თავისი ნიჭი. ამ უკანასკნელ დროს საპროგრამო მუსიკის ნიმუშიც დაიბადა ჩვენში (ფოცხვერაშვილი). ამ ნიმუშის შესახებ, საუბედუროდ, ვერას ვიტყვი, რადგან არ მომისმენია იგი. ვიტყვი მხოლოდ, რომ სახიფათო დარგი ამოურჩევია ახალგაზრდა კომპოზიტორს. საპროგრამო მუსიკა საუკეთესო ფორმად არ უნდა ჩაითვალოს მუსიკურ აზრის გამოთქმისათვის. აქ მუსიკა სიუჟეტს ექვემდებარება და მუსიკას დაკისრებული აქვს სიტყვა-კაზმულ შემოქმედების როლი. რაიც, ერთის მხრივ, ავიწროვებს მუსიკურ აღფრთოვანებას, მეორე მხრივ კი, სიყალბესაც ჰბადავს. ხმასა და ჰარმონიას თავისი საკუთარი მოქმედების წრე აქვს. იგი ვერც მხატვრობის მაგიერობას გასწევს, ვერც სილოგიზმის იარაღად გამოდგება. მხატვრობა აუცილებელივ კონკრეტულია, მუსიკა კი ყოველთვის ფორმას მოკლებული, სულიერი განწყობილებაა, იგია ირაციონალი თავისი ბუნებით და მასში ყოველთვის ისახება ადამიანის ბუნების მეტაფიზიკური და დიონისესებური ელემენტები.

ახალი, მეორე პერიოდი (რომელიც იწყება ახლა ჩვენში) ქართულ მუსიკის განვითარებისა, ჩემის აზრით, საპროგრამო მუსიკის შემოქმედებიდან ვერ იწყებს სიარულს. მდიდარი შეგროვილი მასალა განუვითარებელი დარჩება. ეს მასალა თვით შეიცავს მუსიკურ აზრს. საჭიროა მხოლოდ მუსიკურ აზრის თავისუფალი განვითარება, გაშლა, გართულება. და რამდენადაც მესმის, სანამ დადგება ჩვენში მუსიკურ შემოქმედების გაშლისა და მომწიფების დრო, უნდა კარგად იყოს დაყენებული უკვე არსებულ ხალხურ და საეკლესიო მუსიკის აღსრულების საქმე, საჭიროა კარგად გაწვრთნილი ხოროები და სიმებიანი ორკესტრები, რომ შესაძლებელი იყოს უკვე არსებულ მდიდარ მასალის ესთეტიკის მხრივ უნაკლულო გადმოცემა. საჭიროა დატკობა იმიით, რაცა გვაქვს და მას შემდეგ გაღრმავება და გართულება ამ მასალისა.

ეროვნულ ხმების ჩაწერასთან ერთად დღემდე ამ საქმესაც ემსახურებოდნენ ჩვენი კომპოზიტორები. მაგრამ ეს საქმე ახლაც არ არის რიგიანად მოწყობილი.

აღნიშვილის დროიდან მოყოლებული დღევანდლამდე თითქმის არ არსებობდა ჩვენში იმისთანა ხორო, რომელსაც შეეძლო მუსიკურ გემოვნების გამოღვიძება და გაფაქიზება ჩვენში (ორი სამი შემთხვევა ჩასათვლელი არ არის). საჭიროა მუდმივი რამ და ამასთან დაფასების საზომიც უნდა იყოს აწეული და უფრო სასტიკი. საქმე ის კი არ არის, რომ მწყობრად შეასრულონ სიმღერები და გალობანი, საჭიროა ესთეტიური აღფრთოვანება, სტილი, ცოცხალი და ღრმა გამოთქმა შიგ ჩართული აზრისა. ამ მხრივ კი სუსტნი ვიყავით დღემდე. ფილარმონიულ საზოგადოების მოვალეობაა სწორედ ამ მხარეს მიაქციოს ყურადღება.

ქვაშვეთის ეკლესიაში წარსულ კვირას და აღნიშნულ საზოგადოების ხოროს გალობამ იმედი გაგვიღვიძა მუსიკის აღორძინების შესახებ.

ზ. ფალიაშვილმა ოთხ ხმაზე დასწერა წირვა და დიდის ცოდნით, მოხერხებითა და ენერგიით ლოტბარობდა ხოროს. ხელის გაქნევით როგორც ერთს კაცს ამოდრავებდა ქალ-ვაჟთა მწყობრ ხმებს და ათქმევინებდა მათ სევდით და მწუხარებით გამსჭვალულ გალობას. ოთხ ხმაზე ქართულ გალობის თქმის მოწინააღმდეგენიც უნდა ყოფილიყვნენ კმაყოფილნი, რადგან საქმე ტრადიციის დაცვაში კი არ არის, არამედ ესთეტიურ ხასიათის შთაბეჭდილებასა და ქართულ კილოს დაცვაში. ამ გალობაში კი ორსავეს ჰპოვებდით.

ქართული მუსიკა, განსაკუთრებით ჰსახავს სიცოცხლის ირაციონალურ მხარეს. ბემოლები და დისონანსები არღვევენ კონკრეტული ფორმის ინდივიდუალობას, საზღვარ - დაუდებელ სამეფოსაკენ გიზიდავენ. ხოლო გალობის ბოლოში, ხმის მაღლა აყვანით და გალობის უცნაურად, მოულოდნელად უნისონით დაბოლოვებით მუსიკური აზრი თითქმის სასოწარკვეთილებას გამოსთქვამს შეუგნებელ საიდუმლოების წინაშე. „შენ ხარ ვენახი“ - ნამდვილი სიმფონიური ტრაგედიაა. მუსიკა გიპყრობს და უფრო გასაგები ხდება სახარების ის ადგილი, სადაც მოთხრობილი სულის ტანჯვა და მწუხარება (იოან. თავ.#15, 16, 17) „რამეთუ არა სოფლისაგანნი ხართ თქვენ, არამედ მე გამოგირჩიენ თქვენ სოფლისაგან, ამისათვის სძულთ თქვენ სოფელსა“ და ეს არის ღრმა წინააღმდეგობა „სოფელსა“ და „არასოფლისაგანთ“ შორის არსებული, წინააღმდეგობა ხორცისა და სულისა, ოცნებისა და სინამდვილისა მწუხარებით ავსებს ადამიანის გულს. „რამეთუ ჰსტიროდეთ და ჰგოდებდეთ თქვენ, ხოლო სოფელსა უხაროდეს და თქვენ ჰსწუხდეთ, არამედ მწუხარება თქვენი სიხარულად გადაიქცეს“ და ჰიმნი თითქოს უგალობს ადამიანის განთავისუფლებას მწუხარებისაგან. „და ჩემი ყოველი შენი არს, და შენი ჩემი არს... და არღარა ვარ მე სოფელსა ამასა, და ესენი სოფელსა შინა არიან, და მე შენდა მოვალ, მამაო წმინდაო“.

დიდებულის აღმაფრენით ისპობა დუალიზმი ადამიანის ბუნებისა და წინააღმდეგობა სულისა და ხორცისა, მაგრამ ეს სიხარული ხანგძლივი არ არის. დისონანსი არღვევს ჰარმონიას „ხელმწიფება ყოველთა ხორციელთა“ სუსტდება და ხელმეორედ იწყება ტრაგედია სულისა...

ვაჟა ზ. ფალიაშვილსა და მის ხოროს!

ტექსტის ციფრული ვერსია მოამზადა: ნათია გოგოლაშვილმა.

#დარჩისახლში

თბილისი, აპრილი, 2020 წელი.